

ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

©2025 АТАМАНЧУК З. А., ПРИСЯЖНА К. О.

УДК 338.43:339.92(100)
JEL: F01; F62; Q18

Атаманчук З. А., Присяжна К. О. Глобальна продовольча проблема та шляхи її вирішення

У статті проаналізовано основні тенденції та особливості однієї з ключових проблем у міжнародних відносинах – глобальної продовольчої проблеми, що відображає інтереси окремих осіб, соціальних груп, суспільства та світової спільноти загалом стосовно задоволення потреб людей у продуктах харчування. Проведено комплексний аналіз сучасного стану світового агропромислового комплексу в контексті глобальної продовольчої безпеки. На основі емпіричних даних і теоретичних моделей продемонстровано, що взаємодія таких факторів, як кліматичні зміни, конфлікти та пандемії, призводить до дестабілізації продовольчих систем. Особливу увагу приділено впливу російсько-української війни на українське сільське господарство та його наслідкам для світового продовольчого ринку. Дослідження виявило значні прогалини в забезпеченні продовольчої безпеки, особливо в країнах Африки та Азії. Зазначено, що міжнародна спільнота повинна об'єднати зусилля для подолання цих викликів, оскільки глобальні проблеми потребують колективних рішень. На основі отриманих результатів сформульовано ряд рекомендацій щодо підвищення стійкості світових продовольчих систем, зміцнення агропромислового сектора, поліпшення інфраструктури та впровадження новітніх технологій, що можуть значно поліпшити ситуацію. Важливо, щоб країни активно співпрацювали для досягнення прогресу в забезпеченні продовольчої безпеки. Це не лише допоможе зменшити вплив глобальних факторів, але й забезпечить сталий розвиток системи харчування у світі, сприяючи поліпшенню якості життя населення та зменшенню ризиків продовольчих криз. Обґрунтовано, що ефективне вирішення глобальної продовольчої проблеми вимагає комплексного підходу, який повинен включати політичні, економічні та соціальні ініціативи.

Ключові слова: агропромисловий сектор, глобальна продовольча проблема, продовольча безпека, міжнародні організації.

Рис.: 6. Табл.: 1. Бібл.: 12.

Атаманчук Зорина Асланівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: zarinaatamanch@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6139-1653>

Присяжна Катерина Олександрівна – магістрантка, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: prysiazhna.k@donnu.edu.ua

UDC 338.43:339.92(100)
JEL: F01; F62; Q18

Atamanchuk Z. A., Prysiazhna K. O. The Global Food Problem and Ways Toward Solution

The article analyzes the main trends and features of one of the key problems in international relations – the global food problem, which reflects the interests of individuals, social groups, society and the world community as a whole in terms of meeting people's needs for food. A comprehensive analysis of the current state of the world agro-industrial complex in the context of global food security has been carried out. Based on empirical data and theoretical models, it has been demonstrated that the interaction of factors such as climate change, conflicts, and pandemics leads to the destabilization of food systems. Particular attention is paid to the impact of the Russian-Ukrainian war on Ukrainian agriculture and its consequences for the global food market. The study found significant gaps in food security, especially in Africa and Asia. It is noted that the international community must join forces to overcome these challenges, since global problems require collective solutions. Based on the results obtained, a number of recommendations have been formulated to increase the resilience of global food systems, strengthen the agro-industrial sector, improve infrastructure and introduce the latest technologies that can significantly improve the situation. It is important that countries actively cooperate to make progress on food security. This will not only help reduce the impact of global factors, but also ensure the sustainable development of the world's food system, contributing to improving the quality of life of the population and reducing the risks of food crises. It is substantiated that an effective solution to the global food problem requires a comprehensive approach, which should include political, economic, and social initiatives.

Keywords: agro-industrial sector, global food problem, food security, international organizations.

Fig.: 6. Tabl.: 1. Bibl.: 12.

Atamanchuk Zoryna A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: zarinaatamanch@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6139-1653>

Prysiashna Kateryna O. – Master's Student, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: prysiazhna.k@donnu.edu.ua

Глобальна продовольча проблема є однією з найгостріших викликів сучасності, що загрожує безпеці харчування мільярдів людей. Зростання населення, зміни клімату, конфлікти та економічна нерівність призводять до збільшення числа голодуючих і недоїдаючих у світі. Водночас, нераціональне використання ресурсів та продовольства створює додаткові проблеми, пов'язані з екологічними наслідками. Вирішення цієї проблеми вимагатиме комплексного підходу, включно з інноваціями в агрономії, поліпшенням інфраструктури, та міжнародної співпраці. Лише спільними зусиллями можна забезпечити стійке виробництво продуктів харчування та їх справедливий розподіл.

Питанню глобальної продовольчої проблеми сьогодні присвячено чимало праць науковців, а також публікацій експертів міжнародних організацій, зусилля яких спрямовані на подолання продовольчої небезпеки. Серед науковців слід відмітити роботи світових та українських учених, таких як Т. Сендлер, І. Кауль, М. Стерн, І. Грюнберг, С. Барретт, О. Даниленко, Д. Лук'яненко, Л. Кучерук, І. Каліущенко, П. Кулинич, С. Медведев, І. Томашов, А. Поручник, Я. Столярчук, А. Шапак та ін. Проте у зв'язку із сучасними викликами та загрозами вирішення даної проблеми потребує додаткового наукового пошуку.

Метою дослідження є оцінка економічного змісту глобальної продовольчої проблеми, що відбиває характер соціально-економічних відносин, та обґрунтування шляхів її вирішення.

Сучасний стан світового агропромислового комплексу характеризується складною ситуацією, що включає безліч проблем, а саме: зміну клімату, забруднення довкілля, втрату родючості ґрунтів, зменшення кількості земельних ресурсів, погіршення якості продуктів харчування, зростання світового населення тощо. Сільське господарство виступає важливою складовою економіки багатьох країн, забезпечуючи робочі місця та створюючи доходи. Водночас, низький рівень технологій та відсутність інновацій в агропромисловому секторі ускладнює досягнення стабільної продовольчої безпеки в багатьох країнах світу [1].

Проявами глобальної продовольчої проблеми виступають:

- ✦ *недостатнє харчування.* Близько 800 мільйонів людей у світі страждають від хронічного недоїдання, що призводить до затримки росту, ослаблення імунної системи та інших проблем зі здоров'ям;
- ✦ *голод.* Близько 690 млн людей щороку стикаються із серйозним дефіцитом продовольства, що призводить до смерті або серйозних проблем зі здоров'ям;

- ✦ *деградація земель.* Нестійкі методи ведення сільського господарства призводять до виснаження ґрунтів, ерозії та втрати біорізноманіття, що обмежує можливості виробництва продовольства в майбутньому;
- ✦ *зміна клімату.* Зміна клімату негативно впливає на сільське господарство через появу шкідників, посухи, повені та інші екстремальні погодні явища, викликані зміною клімату, що призводить до зниження врожаїв та втрати продовольства;
- ✦ *продовольча небезпека.* Мільйони людей живуть в умовах нестійкого продовольчого забезпечення та ризикують зіткнутися з дефіцитом їжі через конфлікти, стихійні лиха, економічні потрясіння тощо;
- ✦ *продовольчі втрати та марнотратство.* Приблизно третина всього виробленого продовольства втрачається або марнується протягом ланцюжка постачання, що є неефективним використанням ресурсів та посилює продовольчу небезпеку.

Глобальна продовольча проблема визначається такими міжнародними організаціями, як Продовольча та сільськогосподарська організація Організації Об'єднаних Націй (ООН) (*Food and Agriculture Organization – FAO*), метою діяльності якої є забезпечення продовольчої безпеки у світі, підвищення рівня харчування та стандартів життя у країнах-членах, а також протидія таким явищам, як систематична недостатність доступу до достатньої кількості безпечних і поживних продуктів харчування для всього населення планети. Згідно з FAO, глобальна продовольча проблема передбачає високий рівень голоду, недоїдання та нерівномірний розподіл харчових ресурсів у всьому світі [2]. Світовий банк (*World Bank*) [3] та інші міжнародні організації розглядають глобальну продовольчу проблему як складне соціально-економічне явище, що потребує спільних зусиль всіх країн світу.

Таким чином, глобальна продовольча проблема є невирішеною проблемою сучасного світу, яка вимагає негайних дій для забезпечення продовольчої безпеки та стабільності [4].

Здорові, стійкі та інклюзивні продовольчі системи мають вирішальне значення для досягнення світових цілей розвитку. Розвиток сільського господарства є одним із найпотужніших інструментів для подолання крайньої бідності, підвищення спільного процвітання та прогонування прогнозованих 10 мільярдів людей до 2050 року. Зростання в сільськогосподарському секторі

у два – чотири рази ефективніше підвищує доходи найбідніших верств населення порівняно з іншими секторами [5].

За даними Світового банку, сільське господарство також має вирішальне значення для економічного зростання: на його частку припадає 4% світового валового внутрішнього продукту (ВВП), а в деяких країнах може становити понад 25% ВВП (рис. 1).

Але зростання, спричинене сільським господарством, скорочення бідності та продовольча безпека знаходяться під загрозою: численні потрясіння – від збоїв, пов'язаних із COVID-19, до екстремальних погодних умов, шкідників і конфліктів, війн – впливають на продовольчі системи.

Частка земель, відведена для розвитку сільського господарства у світі, представлена на рис. 2.

Український агропромисловий сектор має велике значення для світової економіки. Внаслідок війни, яку розпочала Росія проти України, наша держава зазнала великих збитків у сільськогосподарській інфраструктурі, покинуто землі для вирощування продуктів харчування. Зерносховища, системи поливу, ферми та сільськогосподарська техніка були викрадені, пошкоджені або знищені, погіршуючи проблеми з ланцюгами постачання

ні сільськогосподарські підприємства повідомили про 9-відсоткове зменшення оброблених площ для вирощування зернових і олійних культур. Прифронтові області – Харківська, Херсонська та Запорізька – зазнали найбільших втрат.

Досліджуючи стан продовольчої безпеки, слід зазначити погіршення досягнення прогресу та загострення глобальної продовольчої проблеми. У 2023 р. понад 281 млн осіб у 59 країнах відчули проблему гострої продовольчої небезпеки, що стрімко зростала протягом останніх років (рис. 3).

Найбільшими за кількістю населення країни, що зазнали продовольчої небезпеки, були: Демократична Республіка Конго, Нігерія, Судан, Афганістан, Ефіопія (рис. 4).

Причини продовольчої кризи взаємопов'язані та підсилюють одна одну. Гостра відсутність продовольчої безпеки рідко спричинена одним фактором впливу, а скоріше – взаємодією між шоками та основною бідністю, структурними недоліками та іншими факторами вразливості. Попри це, для кожної країни виокремлюється основний фактор впливу.

У 2023 р. гостре недоїдання серед дітей і жінок у країнах, які були охоплені продовольчою

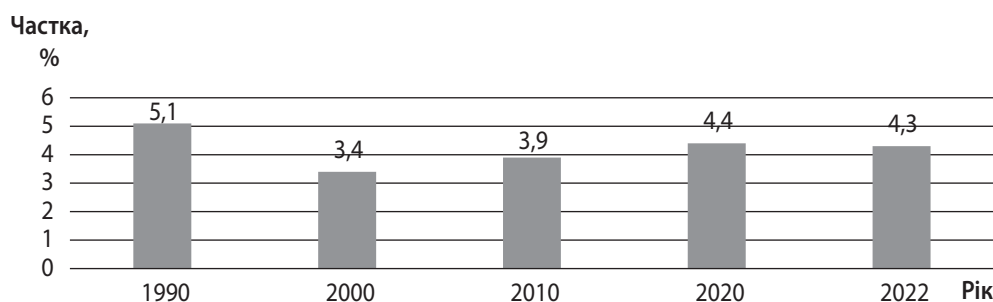

Рис. 1. Частка сільського, лісового та рибного господарства у світовому ВВП, 1990–2022 рр., %

Джерело: сформовано авторами за даними [3].

та експортною логістикою, включно з відсутністю вільного морського доступу. Значні площі оброблюваних земель були заміновані. Атака у червні 2023 р., що призвела до знищення Каховської дамби, позначилася на сільському господарстві, рибальстві, торгівлі та промисловості, що мало наслідки для економіки регіону. Пошкодження поливу від розриву дамби призвело до втрат врожаю на суму 377 мільйонів доларів США.

Як наслідок, збитки та втрати у вітчизняному агросекторі змінюють характер і масштаб сільськогосподарської діяльності нашої держави. Зокрема, покинуті та втрачені посівні площі у 2023 р. могли б принести дохід у розмірі 2 мільярдів доларів США від пшениці та олійних культур [6]. Малі та серед-

кризою, продовжувало загострюватися, особливо серед переміщених осіб і тих, хто постраждав від конфліктів. Кількість дітей з помірним гострим недоїданням у 2023 р. склала 26,6 млн осіб, з важким – 9,8 млн осіб. Найбільша кількість дітей до 5-ти років з гострим недоїданням спостерігалась у Нігерії, Ефіопії та Афганістані (рис. 5).

У 2023 р. у регіоні Центральної та Південної Африки 49,6 млн людей, або 21% населення зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої небезпеки; 10,1 млн вимушено переміщених осіб у 13 країнах; 3,9 млн – це діти, що страждають від гострого недоїдання в п'яти країнах, де існує продовольча криза; 1,2 мільйона з них страждають від найважчої форми виснаження (табл. 1).

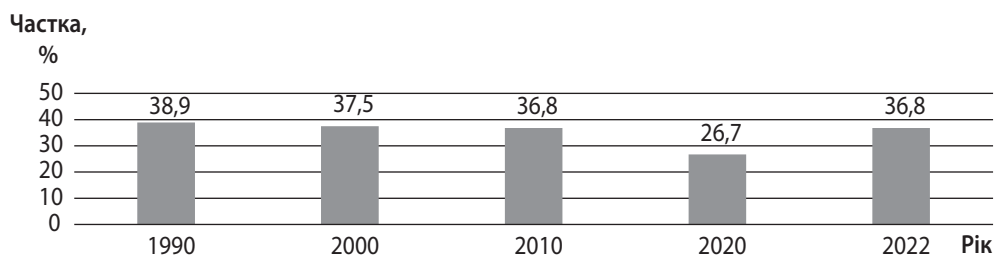

Рис. 2. Частка земель, відведена для розвитку сільського господарства у світі, 1990–2022 рр., %

Джерело: сформовано авторами за даними [3].

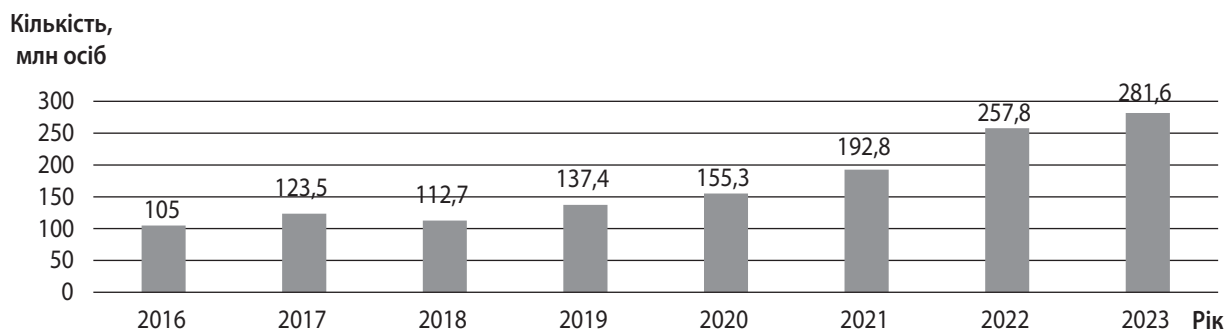

Рис. 3. Кількість населення, що гостро зазнало впливу глобальної продовольчої небезпеки, 2016–2023 рр., млн осіб

Джерело: сформовано авторами за даними [7].

Рис. 4. Найбільші за кількістю населення країни, що гостро зазнали впливу глобальної продовольчої небезпеки, 2023 р., млн осіб

Джерело: сформовано авторами за даними [7].

У Східній Африці 64,2 млн людей, або 24% населення, зіткнулися з високим рівнем продовольчої проблеми у 2023 р. у восьми країнах; 12,1 млн дітей страждали від гострого недоїдання, причому 3 мільйони з них страждали від найважчої форми у восьми країнах [7]. У Західній Африці з такими проблемами зіткнулися 44,3 млн людей, або 11% населення в 14 країнах; 9,7 вимушено переміщених осіб у 13 країнах; зафіксовано 14,0 млн дітей, які страждають від гострого недоїдання в 14 країнах, де трапилася продовольча криза, 3,9 млн з них страждають від найважчої форми виснаження [9].

В Азії найбільш гостро продовольча проблема торкнулася таких країн, як Афганістан, Бангладеш, М'янма, Пакистан, Шрі Ланка. У цих країнах 59 млн людей, або 30% населення, зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої небезпеки у 2023 р. в п'яти країнах; 11,8 млн вимушено переміщених осіб у чотирьох країнах до 2023 р., з них 8,7 млн вимушено переміщених осіб та 3,2 млн біженців і шукачів притулку; 5,4 млн дітей із гострим недоїданням у двох країнах, 1,5 млн з них страждають виснаженням у найважчій формі.

Рис. 5. Країни з найбільшою кількістю дітей до 5-ти років, що зазнали гострого недоїдання, 2023 р., млн осіб
Джерело: сформовано авторами за даними [2].

Таблиця 1

Регіональні показники щодо гострої продовольчої небезпеки

Частка населення, що зіткнулася в країнах з гострою продовольчою небезпекою, %	Кількість вимушено переміщеного населення, млн осіб	Кількість дітей до 5-ти років, що страждають від гострого недоїдання
<i>Центральна і Південна Африка</i> (країни, що найбільше потерпають: Ангола, ЦАР, Конго, Демократична Республіка Конго, Есватіні, Лесото, Мадагаскар, Малаві, Мозамбік, Намібія, Танзанія, Замбія, Зімбабве)		
21	10,1	3,9
<i>Східна Африка</i> (країни, що найбільше потерпають: Бурунді, Джибуті, Ефіопія, Кенія, Сомалі, Південний Судан, Судан, Уганда)		
24	20,7	12,1
<i>Західна Африка</i> (країни, що найбільше потерпають: Бенін, Буркіна-Фасо, Камерун, Чад, Кот д'Івуар, Гвінея, Ліберія, Малі, Мавританія, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне)		
11	9,7	14
<i>Азія</i> (країни, що найбільше потерпають: Афганістан, Бангладеш, М'янма, Пакистан, Шрі Ланка)		
30	11,8	5,4
<i>Латинська Америка</i> (країни, що найбільше потерпають: Колумбія, Домініканська Республіка, Еквадор, Сальвадор, Гватемала, Гаїті, Гондурас, Нікарагуа, Перу)		
17	12,0	0,3
<i>Середній Схід і Північна Африка</i> (країни, що найбільше потерпають: Алжир, Єгипет, Ірак, Йорданія, Ліван, Палестина, Сирія, Туреччина, Ємен)		
54	22,2	0,8

Джерело: складено за даними [8].

У Латинській Америці до таких країн належать: Колумбія, Домініканська Республіка, Еквадор, Сальвадор, Гватемала, Гаїті, Гондурас, Нікарагуа, Перу. 19,7 млн людей (17% населення) зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої потреби у 2023 р. у дев'яти країнах.

Аналізуючи країни за індексом продовольчої безпеки, слід зазначити, що станом на 2022 р. лідером є Фінляндія з показником 83,7 (рис. 6).

Значення індексу продовольчої безпеки для України у 2022 р. зафіксоване на позначці 57,9, при цьому серед 2,8% населення поширене недоїдання; 15,9% дітей – із затримкою росту; 4,1% дітей – із недостатньою вагою; 26,1% населення страждають від ожиріння.

Таким чином, сьогодні тенденції у сфері продовольчої безпеки змушують світову спільноту переглядати політику щодо подолання продовольчої

проблеми шляхом оптимізації використання світового аграрного сектора [11].

Сьогодні світ стикається з безпрецедентними викликами в забезпеченні продовольчої безпеки. Зростання населення, зміна клімату, деградація земель, ерозія біорізноманіття та геополітична нестабільність – це лише деякі з факторів, які чинять тиск на світову продовольчу систему. Останнім часом у світових масштабах відбувається низка змін, які можуть мати значний вплив на глобальну продовольчу проблему, зокрема:

- ✦ пандемія COVID-19 та протиепідеміологічні заходи, що призвели до порушення ланцюжків постачання продовольства та зростання цін на продукти харчування;
- ✦ війна в Україні, що спричинила, серед інших факторів, перебої у виробництві та експорті продовольства, загостривши продовольчу безпеку в багатьох країнах;
- ✦ зміна клімату, що призвела до екстремальних погодних явищ, таких як посухи та повені, що негативно вплинуло на сільське господарство.

Проте низка тенденцій, поширення яких відбулося останніми роками, може допомогти вирішити глобальну продовольчу проблему. Йдеться про зростання використання новітніх технологій, адже точне землеробство, вертикальні ферми, штучний інтелект та інші технології можуть допомогти підвищити продуктивність, зменшити відходи та поліпшити стійкість сільського господарства до факторів впливу. Важливим фактором виступає зростання ролі державних і приватних інвестицій – уряди та приватні інвестори вкладають більше коштів у дослідження та розробки, спрямовані на вирішення проблем продовольчої безпеки. Зростає рівень обізнаності населення про продовольчу безпеку – споживачі стають більш свідомими та звер-

тають більше уваги на етичні принципи виробництва продуктів харчування. До того ж, змінюється раціон харчування представників населення країн світу – зростає популярність рослинних дієт, що може привести до зменшення споживання м'яса та інших ресурсоемних продуктів.

Вирішення глобальної продовольчої проблеми потребуватиме значних зусиль з боку всіх зацікавлених сторін. Уряди країн, підприємства, науковці, фермери та споживачі повинні співпрацювати з метою розробки та впровадження стійких і справедливих продовольчих систем [12].

ВИСНОВКИ

Світові тенденції розвитку агропромислового комплексу свідчать, з одного боку, про постійне підвищення продуктивності та впровадження новітніх технологій, зростання попиту на продукти високої якості та екологічно чисті продукти. З іншого боку, кліматичні зміни, економічні кризи, війни та політичні конфлікти призводять до катастрофічних наслідків у сільському господарстві.

АПК відіграє ключову роль у вирішенні глобальної продовольчої проблеми, не лише забезпечує продукцією базові харчові потреби, а й впливає на соціально-економічний розвиток і збереження навколишнього середовища. Актуальні напрями подолання глобальної продовольчої проблеми включають в себе:

- ✦ впровадження інноваційних технологій та агротехнік для підвищення продуктивності та стійкості до змін клімату;
- ✦ розвиток сільськогосподарської інфраструктури;
- ✦ доступ до ринків для малих сільськогосподарських виробників;
- ✦ збільшення інвестицій у дослідження та розвиток нових сортів культур, що пристосовані до екстремальних умов.

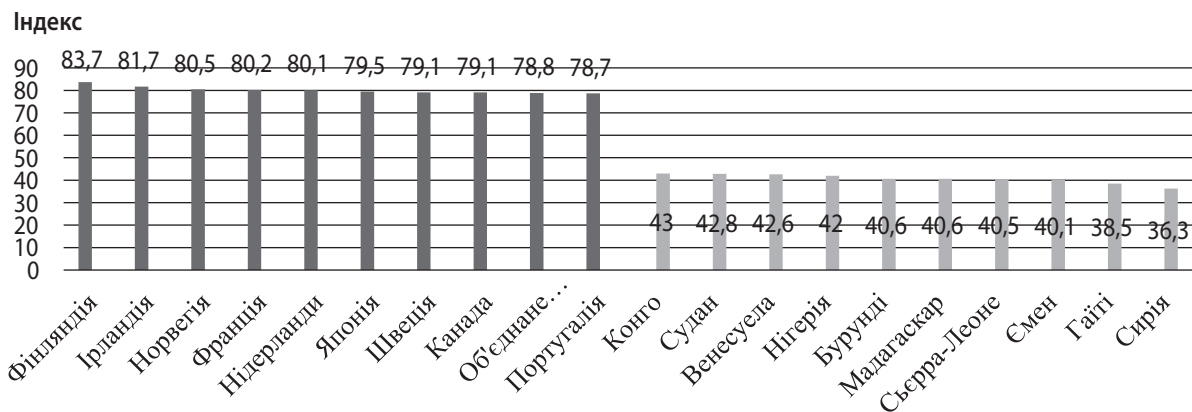

Рис. 6. Країни за індексом продовольчої безпеки, 2022 р.

Джерело: сформовано авторами за даними [10].

Таким чином, розвиток агропромислового сектора є надзвичайно важливим для забезпечення продовольчої безпеки та розвитку суспільства загалом. Подолання глобальної продовольчої проблеми потребує комплексного підходу та спільних зусиль з боку світової спільноти. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Атаманчук З. А., Тягун М. М. Сучасний стан світової агропромислової індустрії та перспективи її розвитку. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 5. С. 178–184. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05
2. FAO. URL: <https://www.fao.org/home/en>
3. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home>
4. Кучерук Л. В. Глобальна продовольча проблема: причини виникнення та загострення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2016. Вип. 5. С. 40–44. URL: <http://international-relationstourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/a7fdceb-98c02520230fe17201688fbab.pdf>
5. Шлапак А. В., Конохов С. В. Глобальна продовольча проблема: економічний зміст та підходи до вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22. Ч. 3. С. 112–115. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/29.pdf
6. NASA. Harvest. URL: <https://nasaharvest.org/>
7. The State of Food and Agriculture 2023: Revealing the true cost of food to transform agrifood systems. Rome. FAO. 2023. DOI: <https://doi.org/10.4060/cc7724en>
8. Global Hunger Index. 2023. URL: <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2023.pdf>
9. Global Report of Food Crises. 2024. URL: <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2024/>
10. Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>
11. Каліущенко І. М. Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 37. Т. 3. С. 124–127. URL: <https://surl.li/nolfvf>
12. Кулинич П. Продовольча безпека України і світу в умовах війни: як посилити можливості права для її забезпечення? *LEX. Військовий юрист*. 06.03.2023. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/prodovolcha-bezpeka-ukrayiny-i-svitu-v-umovah-vijny-yak-posylyty-mozhlyvosti-prava-dlya-yiyi-zabezpechennya/>

v-umovah-vijny-yak-posylyty-mozhlyvosti-prava-dlya-yiyi-zabezpechennya/

REFERENCES

- Atamanchuk, Z. A., and Tiahun, M. M. "Suchasnyi stan svitovoi ahropromyslovoi industrii ta perspektyvy yii rozvytku" [Current State of the World Agricultural Industry and Prospects for Its Development]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 5 (2023): 178-184. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05
- FAO. <https://www.fao.org/home/en>
- "Global Food Security Index". <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>
- "Global Report of Food Crises". 2024. <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2024/>
- Global Hunger Index. 2023. <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2023.pdf>
- Kaliushchenko, I. M. "Instytutsiyni mekhanizm zabezpechennia mizhnarodnoi prodovolchoi bezpeky" [Institutional Mechanisms for Ensuring International Food Security]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Pravo»*, iss. 37, part 3 (2016): 124-127. <https://surl.li/nolfvf>
- Kucheruk, L. V. "Hlobalna prodovolcha problema: prychyny vynyknennia ta zahostrennia" [The Global Food Problem: Causes and Aggravation]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm»*, iss. 5 (2016): 40-44. <http://international-relationstourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/a7fdceb-98c02520230fe17201688fbab.pdf>
- Kulynych, P. "Prodovolcha bezpeka Ukrainy i svitu v umovakh viiny: yak posylyty mozhlyvosti prava dlia yii zabezpechennia?" [Food Security of Ukraine and the World in Conditions of War: How to Strengthen the Possibilities of Law to Ensure It?]. *LEX. Viiskovyi yuryst*. March 06, 2023. <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/prodovolcha-bezpeka-ukrayiny-i-svitu-v-umovah-vijny-yak-posylyty-mozhlyvosti-prava-dlya-yiyi-zabezpechennya/>
- NASA. Harvest. <https://nasaharvest.org/>
- Shlapak, A. V., and Konokhov, S. V. "Hlobalna prodovolcha problema: ekonomichnyi zmist ta pidkhody do vyrishennia" [Global Food Problem: Economic Content and Approaches to Solving]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, iss. 22, part 3 (2018): 112-115. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/29.pdf
- The State of Food and Agriculture 2023: Revealing the true cost of food to transform agrifood systems*. Rome: FAO, 2023. DOI: <https://doi.org/10.4060/cc7724en>
- World Bank. <https://www.worldbank.org/en/home>